

PRATİK AKLIN ELEŞTİRİSİ

Pratik akıl söz konusu olduğunda, bilgi nesnesi yoktur; istencin/iradenin nesnelere vardır. İstenç alanındayız.

1. *A priori* pratik sentetik/bireşimsel yargılar nasıl olanaklıdır?

İstencin zorunlu, evrensel ve nesnel olarak geçerli nesnelere var mı?

Duyusal-algısal güdülerden, itkilere farklı olarak, aklın kendi hedefini ve istemlerini *a priori* belirleyecek, bir şey bulunabilir mi?

Ahlak yasası böyle bir şey: Pratik aklın evrensel ve zorunlu nesnesi.

Kendi-kendini-belirleyen saf rasyonel/akılsal istenç. Bu istencin yönelimi doğal itkilere, güdülerden bütünüyle farklı bir şeydir; onun gereksindiği şey *sorumluluktur*.

2. Ahlak yasası deneyime bağımlı olamaz ve ahlaksal eylem başka amaçların, hedeflerin hizmetinde araç olarak görülmemelidir.

Ahlaksal buyruk/emir yalnızca kendisi içindir ve kendisi adına ileri sürülmeli ve yerine getirilmelidir.

Ahlak yasası mutlak bir buyruktur, koşulsuz bir buyruktur(*kategorik imperatiftir*).

3. Koşulsuz buyruğun hiçbir görgül/empirik içeriği yoktur.

Mutluluk ahlak ilkesi olarak benimsenemez; mutluluk aklın bir istemi değildir. Mutluluk ahlakı(*Eudamonistik*) koşullu buyruklara yöneliktir. Mutluluk ahlakı doğal istencin istemlerini gidermeye, karşılamaya yöneliktir.

Ahlak yasası bizi mutlu kılmaktan daha başka bir amaç için vardır. Bu ahlak anlayışı pratik aklı kendinin dışında verili bir şeye bağımlı kılar; yani *yaderktir/heteronomdur, özerk/otonom* değil.

Teolojik ahlaklar Kant tarafından yadsınmıştır; çünkü bunlar tanrısal istence, ödül ve cezaya yönelirler.

4. Koşulsuz buyruk, pratik aklın özerkliğinin, yani akılsal istencin kendisi yoluyla belirlenmesinin anlatımı olmalıdır. Evrensel olarak geçerli bir yasa olmalıdır.

İstenç ancak ona kendisi tarafından verili bir yasayı gerçekleştirdiğinde özerktir.

Koşulsuz buyruk itkilere, güdülere göre değil, *düzgünlere/maximlere* göre ve akılsal olarak isteyen tüm insanlar için evrensel yasama olacak şekilde, eylememiz gerektiğini söyler.

KENDİSİNDEN EYLEDİĞİN DÜZGÜ/MAXİM İSTENCİN YOLUYLA EVRENSEL BİR DOĞA YASASI OLACAKMIŞ GİBİ EYLE.

5. İnsanı bu yasaya uymaya yönelten güdü, *yasanın kendisi için saygıdır*.

Bu yasanın herhangi bir dışsal çıkar ya da yarar adına yerine getirilmesi onur kırıcıdır.

Ahlak yasasının değeri ve onuru bu yasa tarafından belirlenen, onun yapıcısı olan, kendisini onunla özdeşleştiren insana geçer.

İnsan değerine saygı ahlakın ilkesi.

İnsan sorumluluğunu, ödevini üstünlük, yarar ya da çıkar adına değil, kendisine saygıdan yerine getirmelidir; karşılıklı ilişkilerinde karşılıklı saygıyı en yüksek düzgülü/maxim yapmalı, insanı kendi emellerine ulaşmak için salt bir araç olarak görmemeli, ama onda her zaman *kişilik değerini* onurlandırmalıdır.

6. Yalnızca salt ödevden yapılan ahlaksaldır. İnsanın ahlaksal yaşamı eğilimlerine karşı savaşımında ödev buyruğunu gerçekleştirme içerir.

7. Ahlakın en yüksek gereksinimi ve koşulu akılsal istencin kendi-kendini-belirlemesidir.

Başkalarıyla belirlenmemiş ya da koşullanmamış, ama yalnızca kendisiyle belirlenmiş bir eylem olma olarak istenç, dolayısıyla bu güç, *özgürlüktür*.

Bilgisi deneyimle sınırlı olan *teorik akıl* özgürlüğün gerçekliği hakkında karar vermek zorunda kalsaydı bunu zorunlu olarak yadsıyacak, böylelikle ahlaksal yasanın olanaklılığı da bir kenara bırakılacaktı.

Ahlak olanaklı olacaksa, özgürlük zorunlu olarak gerçek olmalı, teorik akıl için her zaman sorunlu/problematik olan duyulurüstü alan bu yolla güvence altına alınmalıdır.

Bu güvence bir kanıtın güvencesi değil, bir postülatın güvencesidir.

Özgürlük bir bilgi konusu değil, inanç konusudur-*a priori* inanç.

8. Pratik akıl bütünüyle teorik akıldan bağımsızdır. Eleştirel felsefenin öncesinde, teorik aklın pratik akıl üzerinde bir “üstünlüğü,” “önceliği” vardı; bilgi özgürlüğün olup olmadığını, varsa nasıl olduğunu belirleme ve buna göre ahlakın gerçekliği hakkında karar verme hakkını kendinde buluyordu. Kant’a göre ahlakın gerçekliği pratik aklın olgusudur; ve ahlakın olanaklılığının koşulu olarak özgürlüğe inanmak zorundayız. Buna göre, Kant için, pratik akıl teorik akıldan üstündür, onu önceler.

9. Kant’la birlikte Platoncu iki evren öğretisi, yeni ve bütünüyle özgün bir biçimde görünür. Bilgi duyulur evreni denetler, inanç duyulurüstü evreni.

Duyulur evren/Doğa, zorunluluk alanı ve Duyulurüstü evren/Ahlak, özgürlük alanı.

İnsan her iki alana da aittir.

İnsan doğal düzenin bir parçası olduğu sürece görüngülerin/fenomenlerin nedensel bağlantısında zorunlu bir üründür.

Duyulurüstü bir evrenin üyesi olarak özü, doğası, kendi içinde özgür kendi-kendini-belirleme tarafından kararlaştırılmış bir varlıktır.

10. Doğal ve ahlaksal dünyalar arasındaki ilişkiler daha genel bir bağlantıyı gereksinir. Bu da *summum bonum*dur/En Yüksek İyi.

Duyusal istencin hedefi *mutluluktur*, ahlaksal istencin hedefi *erdem*. Aralarında nedensel bir ilişki yoktur.

İnsan doğal olduğu kadar ahlaksal evrene de ait olduğundan “En Yüksek İyi” onun için Erdemin ve Mutluluğun birliğinde içerilmelidir.

11. Ahlaksal bilincin istemi deneyimin nedensel zorunluluğu tarafından karşılanmamıştır.

Doğa yasası ahlaksal olarak ilgisizdir, yani “olan”dan “olması gereken”e geçiş deneyimde içerilmez; ve erdemın zorunlu olarak mutluluğa yol açacağıının hiçbir garantisini vermez.

Ahlaksal bilinç *en yüksek iyinin* gerçekliğini gerektiriyorsa, inanç insanın duyusal- algısal yaşamının ötesine, Doğa düzeninin ötesine, duyulurüstüne varmalıdır.

Bu zamansal varoluşun ötesine uzanan-*ölümsüz yaşam*- bir kişilik gerçekliğini ve En Yüksek Akıl’da, yani Akıl’da, temellendirilmiş bir *ahlaksal dünya düzenini* postüle eder.

Kant’ın *özgürlük, ölümsüzlük* ve *Tanrı* için kanıtı bir bilgi kanıtı değil, ama inanç kanıtıdır.

Postülatlar, ahlaksal yaşamın postülatlarıdır.

YARGI YETİSİNİN ELEŞTİRİSİ

1. Doğa ve Özgürlük, Zorunluluk ve Ereksellik/Amaçlılık arasında keskin karşıtlık gözetken Kant'ın sisteminde teorik akıl ve pratik akıl arasında oldukça derin ve geniş bir ayırım belirginleşir. Aklın birliği tehlikeye girer.

Buna göre, eleştirel felsefe dolayımı sağlayacak, sözü edilen karşıtlıkların sentezini kuracak *üçüncü ilkeye* ihtiyaç duyar.

2. Bu, tasarımı(lama)(bilme) ve istenç(istek) arasında orta bir konumda yer alan “duygu” ya da “beğeni” yetisidir.

Bilinçli bir amaca gönderme yapmaksızın, nesnelere hoş ya da hoş-olmayan şekilde nitelendiren duygular.

Şimdi soru şudur: *A priori* duygular ya da evrensel ve zorunlu geçerlilik taşıyan beğeniler nasıl olanaklıdır?

“Güzel” ve “Yüce” duyguları.

3. Duygu ve beğeni yargıları sentetiktir. Hoş, yararlı, güzel, iyi gibi yüklemeler analitik olarak özneye içerilmezler; daha çok *bir amaca göre nesnenin değerini* gösterirler.

Saf Aklın Eleştirisi'nde Yargı, zihin ve akıl arasında dolaylı kılıcı bir özelliğe sahip. Akıl ilkeleri, zihin nesnelere verir; Yargı ise, ilkeleri nesnelere uygulama işini yerine getirir.

Kant buna karşıt olarak derin-düşünce yargısını ya da refleksif yargıyı getirir. Bu yargı durumunda sentez bir amaca uymayı içerir.

Yargı Yetisinin Eleştirisi'nin sorusu: Doğayı bir amaca uyarlayacak yargıda bulunmak nasıl olanaklıdır?

Eleştirel felsefenin en yüksek, en ileri sentezi, pratik aklın ilkesini teorik aklın nesnesine uygulaması. Bu uygulama ne teorik, ne pratik, ne bilme, ne de isteme.

Doğaya amaçlılık ya da amaçlara, ereklere uygunluk duruş-noktasından bir bakış.

4. Derin-düşünce yargısı Doğayı genelde onu sezen özneye uyarlanmasına göre yargılanmasının yönünü belirlerse, *estetik* olur; Doğayı kendinde ya da kendi-içinde amaçlıymış/erekselmiş gibi görürse, *teleolojik* olur.

Buna göre, *Yargı Yetisinin Eleştirisi* estetik ve teleolojik sorunların incelenmesine ayrılır.

5. Güzel bir kavram değildir. Güzelin evrensel bir ölçütü yok. Bir estetik öğretisi olanaksızdır, yalnızca bir “Beğeni Eleştirisi” vardır, yani estetik yargıların *a priori* geçerliliğinin olanaklılığına ilişkin bir inceleme.

Güzel, kavramsız bir nitelik, bilinçli bir ölçütten yoksunluk, dolaysız bir izlenimdir. Güzel bütünüyle ilgisiz bir beğenidir.

Estetik yaşam hayalgücündeki ideaların salt oyunudur. Sanat bir oyundur.

Güzel nesneyle değil, nesnenin imgesiyle ilişkilendirilen bir beğenidir.

Estetik nesnelere amaçlılığı onların herhangi bir ilgiye, çıkarıya ya da başka bir şeye uyarlanmasını içermez.

6. Güzel hoş bir dinginlik, rahatlama duygusuna işaret ederken, Yüce acı bir yetersizlik, elverişsizlik duygusu yaratır.

Nesnelerin ölçülemez büyüklüğü ve ezici gücü karşısında, bir sıkıntı ve keder, acı olarak, onlara egemen olmada yetersiz olduğumuzu hissederiz.

7. Kant'ın estetik teorisi, "öznel" çıkış noktasına karşılık, Doğada "güzel" in ve "yüce" nin bir açıklamasını verir.

Estetik üretim, sanat, İdeal'in sunuluşudur.

Estetik yaratımda, bir amaca, bir ereğe göre' üreten Tin(*Geist*) tasarımlar olmaksızın ve ilgisizce üreten Doğa ile aynı şekilde çalışır.

Büyük sanatçı genel kurallara göre yaratmaz; kuralların kendilerini istençsiz çalışmasında yaratır. Büyük sanatçı özgündür ve ilk örnektir. Deha/Dahi Doğa gibi çalışan, üreten bir Tindir.

İnsanın akılsal etkinliği alanında doğanın ve özgürlüğün(ahlakın), zorunluluğun ve erekselliğin, teorik aklın ve pratik aklın sentezi güzel sanat çalışmasını tasarlamadan, amaçlılıkla ve uygunlukla yaratan Deha yoluyla tanımlanır ya da gösterilir. Deha yalnızca sanatta vardır.

8. Doğanın bilimsel açıklaması ve doğada yer alan uyarılmanın ele alınışı arasında varolan ilişkiler.

Doğa bilimi, bütün hatlarında mekanik olabilir.

"Erek" bir nesnel bilgi kategorisi ya da nesnel bilginin kurucu bir ilkesi değildir.

Doğanın tüm açıklaması görüngülerin/fenomenlerin zorunlu nedenselliğini gösterir. Bir görüngü hiçbir şekilde onun uyarılması ya da uygunluğu vurgulanarak anlaşılır kılınamaz. "Tembel" teleoloji, Doğa felsefesinin ölümüdür.

Erekselliğin/amaçlılığın ayırmsanışı bir bilgi edimi değildir.

9. En ince ayrıntısına kadar tüm deneyim sistemini(görgül/empirik bilgi sistemini), ilkece, bilimsel kavramların yardımıyla anlaşılır kılsaydık, o zaman Doğanın mekanik açıklaması bize Doğanın teleolojik ele alınışını bütünüyle yadsıma hakkını verirdi.

Mekanik olarak açıklanamayanın bizi amaçsal olanın kaçınılmaz izleniminde karar kıldırıldığı görünür. Yaşam olgusu mekanik olarak açıklanamamaktadır.

10. Organizmanın mekanik bir açıklaması olanaksızdır.

Yaşam ancak başka yaşam yoluyla açıklanabilir.

Organizmanın özsel doğası: Bir organizmada parça bütün tarafından belirlendiği gibi, bütün de parçalar tarafından belirlenir- her bir parça, bütünün her bir üyesi bütünün hem nedeni hem de etkisidir, sonucudur.

Bu karşılıklı nedensellik/etkileşim mekanik olarak kavranamaz. Organizma, deneyim dünyasındaki mucizedir.

11. Doğayı bir bütün olarak teleolojik görüş noktasından görmek, onda aklın bir en yüksek ereğinin gerçekleşmesini görmektir.

Bu erek ahlak yasasından başka bir şey değildir. Teleolojik ele alış tanrısal dünya düzenine ahlaksal inançta sonlanır.

12. Doğayı, onda evrensel Formların ve tikel İçeriklerin bütünüyle, mükemmel bir şekilde birbirleriyle uyum içerdiği anlamında, ereksel olarak ele alırsak, Formlarıyla aynı zamanda İçeriği yaratan akıl olarak tanrısal akıl/tin, zihinsel algı ya da algısal zihin olarak görünür. Bu kavram üç *Eleştiri*'nin İdealarının birliğidir.